

nog niet in voldoende mate hersteld. Inmiddels had het Militair Gezag gedeputeerde Smits van Oyen tot waarnemend commissaris doen benoemen. In illegale kringen in Noord-Brabant was het van Rijckevorsel kwalijk genomen dat hij in de lente van '44 de Brabantse burgemeesters had geadviseerd, te bukken voor de Duitse eis, burgers op te roepen voor het verrichten van graafwerk ten behoeve van de *Wehrmacht* (de z.g. *Gemeinde-Aktion*), hoewel de bisschop van Den Bosch, mgr. W. Mutsaerts, had doen weten dat zodanige medewerking ongeoorloofd was. Er waren nog meer klachten tegen van Rijckevorsel, ten dele gebaseerd op uitlatingen welke hij binnenskamers had gedaan en die door een ambtenaar van de provinciale griffie tersluiks waren genoteerd. Op grond van dit alles werd in december, toen van Rijckevorsel was hersteld, besloten dat Smits van Oyen voorlopig waarnemer zou blijven en dat het beleid van van Rijckevorsel nader zou worden onderzocht¹ – meer hierover in hoofdstuk 15 van dit deel en in deel 12, *Epiloog*.

Wat Quarles in Zeeland betreft: in de tweede helft van september bleek dat in Oost Zeeuws-Vlaanderen bevrijdingsproclamaties van Quarles werden opgehangen welke tevoren door de OD waren verspreid en die duidelijk aantoonde dat hij, de eerste commissaris die door de bezetter terzijde was geschoven, de uitoefening van zijn ambt had hervat. Tegen die hervatting had het College van Vertrouwensmannen geen enkel bezwaar en het wekte bij dit college dan ook geen geringe verbazing toen het eind september uit Londen (daar was bericht binnengekomen inzake het gebeurde in Oost Zeeuws-Vlaanderen) het volgende telegram ontving:

'Kunt u Quarles van Ufford commissaris der koningin Zeeland die zich in Bergen op Zoom moet bevinden, via uw binnenlands net via Breda het volgende meedelen van minister van binnenlandse zaken: 'Uw proclamatie niet publiceren. De Casembroet belast met waarneming Zeeland. Zodra u op bevrijd gebied zijt, verzoeken zich terstond te begeven naar Hoofd Militair Gezag.'²

Het College van Vertrouwensmannen dat er zich al rekenschap van had gegeven wie in de alsnog te bevrijden provincies het best als commissaris konden optreden (de weerstanden die Quarles in de Meidagen

¹ Smits van Oyen aanvaardde zijn benoeming met aarzeling; hij wist dat hij een van zijn zoons had aangeraden, de studenten-loyaliteitsverklaring te tekenen, en dat het beleid van de *Eindhovense en Meierijse Courant* in welks raad van commissarissen hij had gezeten, verre van brandschoon was geweest. ² Tekst: *Eng.*, dl. V b, p. 513.